

A Budapesten élő kínai közösség

IRIMIÁS ANNA¹

*„Wherever the Ocean waves touch,
there are overseas Chinese.”²*

Abstract

Chinese communes in Budapest

This study, after a short presentation of the history of the Chinese immigrants in Hungary, traces the geography of spatial networks and diasporic settlements of the Chinese community in Budapest, highlighting some consequences of the Chinese immigration at the Hungarian labor market and in the housing conditions. The ethnic and economic landscape of Budapest have been changed as a consequence of the influx of large number of Chinese. These settlement patterns have also changed the urban aspect in the 8th and 15th districts where socially stratified and spatially differentiated Chinese spaces can be featured. The study also offers an attempt to redefine the term “Chinese diaspora”.

Bevezető

“Oh, East is East, and West is West, and never the twain shall meet!”³ vélte Rudyard Kipling 1895-ben, de bizonyos értelemben nem is járhatott volna távolabb az igazságtól. Utazni soha nem volt annyira egyszerű (és olcsó), mint napjainkban, amikor a határok és az ismeretlen nyelvek már nem jelentenek áthatolhatatlan akadályokat. 2001 óta a Kínai Népköztársaság a Világkereskedelmi Szervezet (WTO) tagja, így Kelet és Nyugat egyre inkább kénytelenek a „másikkal” számolni. Marco Polo óta, azaz 752 éve Kelet és Nyugat egymásról alkotott felfogása félelmekkel és előítéletekkel, ugyanakkor csodálattal teli. (Elég

¹ PhD, Università degli Studi di Messina. E-mail: annairimias@hotmail.com

² „Ahová az Óceán hullámai elérnek, ott tengerentúli kínaiak élnek.” (A szerző fordítása)
Forrás: COHEN, R. 1997. Global diasporas. An Introduction. – Univ. Washington Press, 535 p.

³ „Oh, Kelet az Kelet, és Nyugat az Nyugat, a kettő sohasem találkozhat!” (A szerző fordítása)

arra gondolni, hogy a gigantikus kínai állam a világ legnépesebb országa, több mint 1,3 milliárd lakossal, ami a mobilitás mértékét alapvetően meghatározza.)

A kínai migráció a világon – földrajzi és történelmi jellegzetességek

A kínaiak mobilitása korunk egyik legjelentősebb migrációs jelensége a befogadó országok magas száma miatt, mivel 34 millió tengerentúli kínai (*Chinese overseas*, ahogyan a hazájukból elvándorolt „gyermekeket” nevezik) él a világ 130 országában (Shao Center, 2006). Természetesen a mobilitás jellege sokat változott pl. azokhoz a migrációs hullámokhoz képest, amelyek egy 1882-es törvény értelmében az észak-amerikai zárt és szomorú Kínai negyedeket (*Chinatown*) hozták létre, ami a megtúrt, de társadalmilag kirekesztett bevándorlókat gyűjtötte össze.

Az Európába – főleg Franciaországba és az Egyesült Királyságba – irányuló kínai migráció kezdete az első világháború idejére tehető (például a lövészárkok kiásásában is segédkeztek kínai munkások), bár igazán jelentős migrációs hullámok az európai kontinens felé csak az 1949-es kommunista hatalomátvétel után indultak el (BENTON, G.–PIEKE, F. 1998). A legnépesebb és gazdaságilag legtehetősebb kínai diaszpóra a délkelet-ázsiai országokban található, és az 1978-as, Teng Hsziao-ping által kezdeményezett nyitás után ők alkotják a legfontosabb befektetői réteget, akik pénzüket és az idegenben megszerzett tudásukat visszaforgatják az anyaországba, bár feltehetőleg politikai szemléletük nem sokat változott a kivetettség éveiben (NYÍRI P. 1994).

Az Európába irányuló újabb kínai bevándorlási hullámokat tágabb geopolitikai szempontból kell elemeznünk, mivel az 1980-as és 1990-es években Kína ismét felbukkant a nemzetközi politikai színtéren mint kibocsátó ország. Az európaiakat a bevándorlási hullámok valós nagysága aggasztja, mivel a kivándorlók a Föld legnépesebb országából indulnak és a Kínából való elvándorlás mértékéről kevés hivatalos adat áll a kutatók és a politikai döntéshozók rendelkezésére. A demográfiai nyomás, a tömeges munkanélküliség, a vidéki munkaerő alulfoglalkoztatottsága, a gazdasági átmenet bizonytalanságai, a kínai állami és pártvezetők közötti konfliktusok mind olyan kérdéseket vetnek fel, amelyek az európaiak félelmeit táplálják. (Talán Kiplingnek abban mégis igaza volt, hogy Kelet és Nyugat két egészen más világ...)

Az elmúlt harminc évben a kínaiak mobilitása sokkal nagyobb méreteket öltött mint Mao Ce-tung⁴ idejében, ez a nagymértékű gazdasági fejlődésnek, az emigrációt szabályozó enyhébb politika bevezetésének, valamint azoknak a kétoldalú megállapodásoknak köszönhető, amelyeket a Kínai Népköztársaság

⁴ A kínai nevek írásánál a nemzetközi tudományos életben a pinyin átírást alkalmazzák, az ismertebbekre viszont itt a magyar formát használjuk (a szerk.).

kötött bizonyos országokkal, mint pl. Kanadával és Magyarországgal⁵. Az anyaországot elhagyó migránsok száma az elmúlt 15 évben közel 9,3 millió fővel, azaz 37%-kal nőtt (1. táblázat).

1. táblázat. Az anyaországból elvándorló kínaiak becsült száma 1990-ben és 2005-ben, ezer fő

Földrész	1990	2005
Ázsia	20 700,0	28 175,8
Amerika	3 100,0	3 570,7
Európa	525,0	1 618,6
Ausztrália és Óceánia	386,2	570,6
Afrika	76,1	136,9
Összesen:	24 787,3	34 072,6

Forrás: CAMPANI, G. et al. (1994) és a Caritas Migrantes (2006) adatai

A kínai vándorlás történelmi jellegzetességei miatt a mobilitás kutatói két típusú tengerentúli kínait különböztetnek meg. A *huayi* kifejezés azokat a kínaiakat jelöli, akik a történelmi kínai diaszpórához tartoznak és második vagy harmadik generációs kínai leszármazottak, míg a *huaqiao* kifejezés az újabb, azaz a gazdasági nyitás óta elvándorolt kínaiakra vonatkozik, akik megtartják kínai állampolgárságukat (CHRISTIANSEN, F. 1997). Természetesen a megkülönböztetés alapja a kínai kommunista párthoz fűződő viszony: a *huayik* leginkább a kommunista hatalomátvétel miatt elmenekülő kínaiak leszármazottai, míg a *huaqiao*ok sokszor a kínai vezetés áldásával kísérve keresnek új helyet a letelepedéshez és a kereskedelmi kapcsolatok felvirágoztatásához.

A *huaqiao*ok egy kínai kifejezés szerint olyanok „mint a lehulló falevelek, amelyek visszatérnek a gyökerekhez”, mivel általában átmenetinek tekintik a letelepedést egy adott befogadó országban és céljuk az, hogy meggazdagodva visszatérjenek Kínába. A Magyarországon élő kínaiak közül szinte senki sem vette fel a magyar állampolgárságot, ez talán annak is betudható, hogy a Kínai Népköztársaság nem ismeri el a kettős állampolgárságot (DÖVÉNYI Z. 2005). Ezzel szemben a Belügyminisztérium adatai szerint 2007-ben Magyarországon 1621 kínai kért letelepedési engedélyt.

A kínai diaszpóra újradefiniálása

A „diaszpóra” meghatározás használata igen elterjedt a legújabb kori kínai vándormozgalom folyamataival foglalkozó geográfiai és szociológiai szakirodalomban (WEI, L. 2007; RÉDEI M. 2007; MÉSZÁROS K. 2005; NYÍRI, P. 1999). A diaszpóra szó (magyarul: *szórvány*) görög eredetű és eredetileg a zsidók

⁵ A Magyar Köztársaság Kormánya és a Kínai Népköztársaság Kormánya között a kétoldalú állam- és kormányközi szerződésekről szóló, 2000. november 28-án Pekingben aláírt jegyzőkönyv, és a 2001. évi XXI. Törvény.

szétszóródását jelentette. Ugyanakkor a kényszervándorlás, az átélt trauma, a közös nemzeti identitás keresése egy adott etnikai közösségen belül és a visszatérés lehetőségének reménye mind hozzátartoznak a diaszpóra fogalomköréhez. A 20. sz. elején a kínai birodalmi dinasztia összeomlása, majd a kommunista hatalomátvétel 1949-ben valóban tömeges kényszervándorlást eredményeztek, súlyos lelki traumát okozva a migránsoknak.

Ugyanakkor úgy tűnik, hogy ma már a kínai diaszpórához tartozó vállalkozók, befektetők és kereskedők transznacionális gazdasági tevékenysége tökéletesen illeszkedik a globális gazdasági modellhez (CHIARLONE-AMIGHINI, A. 2007). Kína külgazdasági stratégiájának szerves része a tengerentúli kínaiak fokozott mértékű bevonása a gazdaság fejlesztésébe, ebből következik, hogy az elmúlt években az anyaország kapcsolata elvándorolt fiaival nagymértékben megváltozott, hiszen a külföldön élő kínaiak befektetései jelentették a kínai gazdaság ugrásszerű növekedésének legmeghatározóbb tényezőjét (CSABA L. 2006).

A fentiek figyelembevételével a kínai diaszpóra-fogalom újradefiniálását tartanám szükségesnek. A 21. sz.-ra Kína lett a „Világ közepe”, bár ezt a kínaiak mindig is tudták, elég arra gondolnunk, hogy az ország neve, („*Zhong Guo*”) etimológiailag „Középső Birodalmat” jelent. Az Európában élő kínai közösségekhez tartozó egyének általában sajnálatukat fejezik ki mindazokkal szemben, akik nem *Hanok* (CECCAGNO, A. 1998). Szerintük nagyon rossz lehet ma nem kínainak lenni. Egy olyan közösségről van tehát szó, amely biztos tudatában van annak, hogy egy hatalmas és a nemzetközi politikai, gazdasági és kulturális színtéren az egyik legbefolyásosabb „birodalomhoz” tartozik (az *Economist* elemzése szerint a világon az öt legbefolyásosabb vállalat közül három kínai).

A trauma és a kivetettség bizonytalanságában az identitáskeresés tehát már nem jellemzői ennek a migrációs közösségnek (bár az 1989-es *Tien'anmen* téri események mély megrázkódtatást váltottak ki). Az Európában élő kínai bevándorlók, még ha nem is mindig tudatosan, lényegében Kína „előőrsei”. Az összekötő kapocs már nem a közösen átélt megrázkódtatás, hanem a nemzeti büszkeség. Ennek az új szerepvállalásnak volt ékes példája 2007 áprilisában az olaszországi utcai demonstráció (Itália az egyik legnépesebb, több mint 150 ezer fős kínai közösséget befogadó mediterrán ország), amikor a kínai árusok a milánói rendőrség mindennapos bírságai ellen vonultak utcára.⁶ A kínai kolónia általában zárt és „láthatatlan” bevándorló közösségnek számít a nyugati országokban, ezért meglepő volt, amint a viale Paolo Sarpi-n vonuló és nemzeti zászlójukat lengető kínaiak egy új és erősödő identitástudatnak adtak hangot.

⁶ IRIMIÁS, A. 2007. I „fanciulli dell'Imperatore” fanno sentire la loro voce [A „Császár gyermekei” hallatják hangjukat] www.eurolabmessina.com.

Az 1989-es rendszerváltás és a bevándorlás húzóerői Magyarországon

Az 1989-es év Magyarországon a rendszerváltás éve, míg Kínában a *Tien'anmen* téri diáktüntetés vérbefojtása (ki ne emlékezne a fotóra a fehéringes diákat kikerülő tankról...?) ugyanakkor a Teng Hsziao-pingnek a parancsára, aki 1978-ban a „nyitott kapuk” politikáját tűzte zászlajára. Ennek a tanulmánynak nem célja a rendszerváltás tárgyalása, viszont fel szeretné hívni a figyelmet arra, hogy a Magyarországon kialakult új politikai és gazdasági helyzet egészen különleges hatással volt a potenciális kínai migránsokra.

Kínában az 1990-es évek elején a gazdasági reformok – amelyek ekkor már nem foglalkoztak a macska színével, csak azzal, hogy „elkapja az egeret” (Teng Hsziao-ping) – már a tizenkettedik évükben jártak, jelentős gazdasági fellendülést hozva főleg a partmenti tartományokban (Fujian és Zhejiang), ahol a „Különleges Gazdasági Övezetek” születtek. Ugyanakkor az 1989. június 4-ei *Tien'anmen* téri események, amikor újra az elnyomást alkalmazta a kínai vezetőség, elbizonytalanította a kínai kisvállalkozókat, kereskedőket, akik veszélyeztetve látták bimbózdó gazdasági tevékenységüket (POLONYI P. 2008).

1988-ban a magyar és a kínai kormány között született megállapodás szerint a magyarországi beutazáshoz a kínai állampolgároknak nem volt kötelező a vízum. Ez a megállapodás akkor keveseket érdekelt, annál nagyobb lett a jelentősége két év múlva.

Magyarországon a gazdasági átmenet első éveiben minden képlékeny és változó volt. Lecsökkentek az államszocializmus alatt kialakított gazdasági kapcsolatok a többi volt szocialista országgal, ugyanakkor a nyugati befektetők és áruházláncok még nem telepedtek meg az országban.

Felismerve az átmeneti áruhiányt, egyre több kínai vállalkozó, kereskedő és szerencsét próbáló érkezett Magyarországra, kihasználva a beutazás viszonylagos könnyebbségét. A legtöbb kínai kereskedő a transzszibériai vasúton utazott Budapestre, mivel az útiköltség Peking és a magyar főváros között csak néhány száz jüanba került (NYÍRI P. 2000). Li ZHONGQIANG szerint, aki a kínai olvasó közönségnek írt könyvében mutatja be a Budapestre érkező kínaiak megpróbáltatásait, honfitársai szívesen jöttek a „kincses országba” a biztos meggazdagodás reményében (ZHONGQIANG, L. 2005).

A Magyarországra érkező kínaiak elvándorlási motivációja tehát a gyors meggazdagodás volt. Ebben az esetben nem szegény, nincstelen vándorokról van szó, akik az országukban érezhető gazdasági nehézségek miatt vagy a jobb életminőség reményében hagyják hátra a hazát, hanem, szerencsére, olyan egyénekről, akik már Kínában is dolgoztak valamilyen szektorban vagy pl. kisvállalkozást vezettek, de a magyarországi befektetéseket és kereskedelmi lehetőségeket jövedelmezőbbnek ítélték meg, ezért az emigrációt választották. Természetesen nem mindenki járhatott sikerrel, viszont az 1990-es és 1991-es tömeges bevándorlási hullámból sokan letelepedtek az országban, és ma már

beilleszkedtek a magyar társadalomba. (Nyíri P. szerint 1990-ben körülbelül 40 000 kínai lépett be az országba, azonban kevés hivatalos adat áll rendelkezésünkre ennek alátámasztására.)

Fontos tehát kiemelni, hogy az 1990-es évek elején a Magyarországra érkező kínaiak többsége biztos anyagi háttérrel rendelkezett és a befogadó országban kereskedelmi tevékenységet folytatott, az olcsó lábbelik és ruhaneműk árusításával sikeresen pótolta az átmeneti választékhiányt.

Korábban egyik magyar kormánynak sem kellett szembenéznie ilyen nagymértékű bevándorlás következményeivel és erre megfelelő jogszabályok sem voltak. A bevándorlás szabályozását és a külföldiek Magyarországon való letelepedésének feltételeit először az 1993. évi LXXXVI., a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról szóló törvény határozta meg. Egy évvel korábban a magyar kormány visszaállította a vízumkötelességet a kínai állampolgárok számára, nagymértékben lecsökkentve ezzel a kínai bevándorlók arányát. Ma a 2007. évi II. törvény rendelkezik a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról.

A kínai közösség meghatározó vonásai

Az első kínaiak tehát – ha nem vesszük számításba azt a néhány egyetemistát és diplomatát, akik az államszocializmus éveiben látogattak hazánkba – tizen-nyolc évvel ezelőtt érkeztek Magyarországra és többségük Budapesten⁷ telepedt le, így ma már e közösség tagjai szerves részei a főváros társadalmának.

A mobilitás mindig adott területi egységben realizálódik. Emiatt ahhoz, hogy a külföldiek letelepedésének térbeli eloszlását Budapest urbanisztikai szerkezetében elemezhesük, ismernünk kell a város történetét, a gazdasági és politikai átmenet hatásait (mint pl. a privatizáció) és a főváros társadalmi térszerkezetét. Ugyanakkor feltételezhetjük, hogy a kínai bevándorló a magyar fővároson belül olyan helyet fog választani, amely szükségszerűen megfelel elvárásainak.

Nyilvánvalóan az albérlet megfizethetősége és a lakás munkahelyhez való közelsége elsődleges tényezőként szerepelnek a megfelelő hely kiválasztásában, ugyanakkor mivel a külföldi állampolgár nem ismeri (nem is ismerheti) a budapesti kerületek sajátosságait, választását nem befolyásolják a térhez kapcsolódó sztereotípiák vagy rossz emlékek, amelyek a budapestiek lakóhelyválasztására esetleg negatívan hatnak. A város sajátosságainak megismeréséhez legalább néhány hónap szükséges, amikor a külföldi az „öslakosokkal” kapcsolatba lép vagy helyválasztását befolyásolhatják ismerős honfitársai és főleg családtagjai, akik már hosszabb ideje tartózkodnak Budapesten.

⁷ A kínai bevándorlók 82%-a él Budapesten, de Nyíregyháza, Szeged, Sopron és Győr is jelentős nagyságú kínai közösséget tart számon a területén (Tóth P.P. 2006).

A család szerepe meghatározó a kínai emigráns életében. A család a kiindulási és egyben érkezési pontja is a vándorlási és beilleszkedési folyamatnak. Amint már a mobilitás egyes kutatói elemezték (REYNERI, E. 1979; ZANFRINI, L. 1998) az egész család részt vesz az „elvándorlási projektben”: kiválasztják a legmegfelelőbb rokont, akit képesnek tartanak az idegenben való túlélésre és meggazdagodásra, a család tagjai összeadják a pénzt az úti-költségre és az első hónapokra, esetleg az eladásra szánt árura. Ugyanakkor a kínai migráns a távolban is érzi a család figyelő szemét, magával hordva a „család szellemét”, ami nem kis felelősséggel jár (NYÍRI P. 2000).

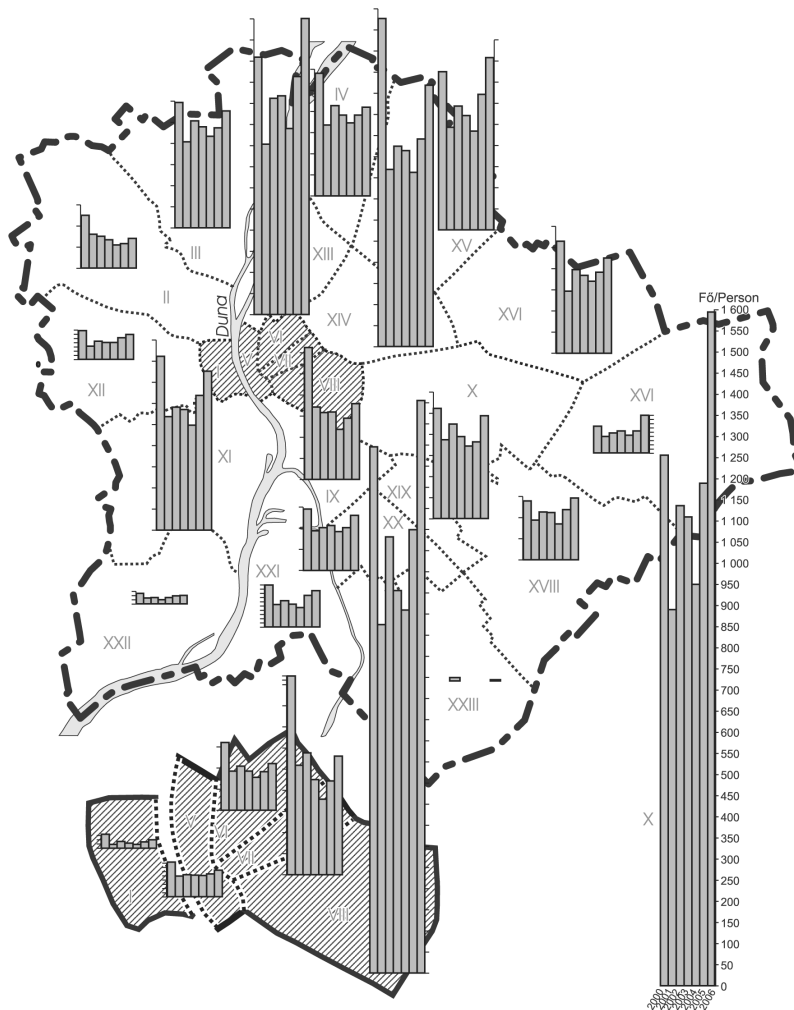
A kínaiak társadalmi viselkedését még mindig nagyban befolyásolják a konfuciuszi erkölcsi normák. Ezek a normák az élőkhöz és holtakhoz fűződő rokoni, patriarchális kapcsolatok a hűség alapulnak. A társadalmi harmónia Konfuciusz (i.e. 551–479) szerint akkor biztosítható, ha a társadalom minden tagja elfogadja saját szerepét és azonosul azzal. A konfuciuszi hierarchia konkrét függőségi kapcsolatokat és tisztelet ír elő azokkal szemben, akik a rangsorban felettünk állnak (DAWSON, R. 2002). Ugyanez az elv érvényes a családi kötelezésekre is: a gyermek tisztelje szüleit, a feleség a férjet, a kisebbik testvér az idősebbet. Ez a konfuciuszi morál részben megmagyarázza a kínai közösséghez tartozó bevándorlók erős családi összetartozási szellemét és a családi hierarchia szerepét a migráns életében.

A kínai bevándorlók lakóhelyének térbeli eloszlása Budapesten

A humánföldrajz keretén belül a *Chinatown* specifikumaival foglalkozó kutatási területet két részre oszthatjuk. A hagyományos felfogás fő képviselője a kanadai David CHUENYAN-LAI, aki szerint a *Chinatown* olyan keleti közösséget jelent, amely egy nyugati urbanisztikai kontextusban helyezkedik el. Megfigyelései alapján tehát „*Chinatowns are towns within the cities*”, azaz önálló kisvárosok a nagyvárosokon belül (CHUENYAN LAI, D. 1988). Ennek az elgondolásnak a fő hiányossága, hogy nála a *Chinatown* csak a fizikai szegregáció helyeként jelenik meg.

A másik megközelítés szerint, amelyet Kay ANDERSON dolgozott ki, a *Chinatown* és annak identitása viszont az éppen hatalmon lévő politikai erő ideológiája szerint változhat (ANDERSON, K.J. 1991). Ez az elmélet a *Chinatown* fejlődését egy történelmi folyamaton belül elemzi, azaz nem csak fizikai voltában. Ennek a szempontnak helyességére több példát is találunk: New Yorkban a városi vezetőség turisztikai látványossággá változtatta a *Chinatown*-t, ahol külön erre a célra indított autóbuszjáratok viszik körbe a kíváncsiskodókat. Európában is érdekes a politika és a *Chinatown* kapcsolata: Liverpoolban, úgy mint Antwerpenben és Amszterdamban a városi vezetés az Európai Uniótól kapott területfejlesztési támogatást a városszöveten belül kialakított *Chinatown* felújítására (CHRISTIANSEN, F. 1997, 1998).

Ha a kínai bevándorlók lakóhelyének térbeli eloszlását elemezzük, látni fogjuk, hogy Budapesten nem létezik *Chinatown* a szó klasszikus (és pejoratív) értelmében, viszont ez a külföldi közösség bizonyos összetartozási jellegzetességeket mutat. A kínaiak térbeli eloszlása egy laza szerkezetet képez a városszöveten belül, ami a közösség számára az elsődleges fontosságú központi helyek körül alakult ki (1. ábra). Ilyen centripetális erővel ható központi helyek Budapesten a kínai bevásárlóközpontok, a kínai piac, a nagyobb kínai éttermek és a XV. kerület esetében ilyen a kínai-magyar kéttannyelvű általános iskola is.

1. ábra. A kínai bevándorlók számának alakulása 2000 és 2006 között Budapesten, kerületenként
Change in the number of Chinese immigrants between 2000 and 2006 by districts in Budapest

KERESZTÉLY Krisztina szerint ennek egyik oka, hogy a piacok, ahol a budapesti kínaiak kereskedelmi tevékenységüket végzik, nem kínai, hanem magyar cégek irányítása alá tartoznak (KERESZTÉLY K. 1998). Ez a hálószerű szerkezet a kínai üzletek és éttermek építészeti elemeit figyelembe véve viszonylag könnyen ábrázolható, bár a lakóhelyek eloszlásának vizsgálatakor nem elég pontos meghatározó tényezők.

Érdekes itt megjegyezni azt a meglepő kérést, amivel a kínai kereskedők álltak elő Veszprém polgármesterénél. Arra kérték a város első emberét, hogy amennyiben engedélyezi egy kínai piac megnyitását az önkormányzat területén, biztosítson számukra egy olyan negyed, ahol ők elkülönülve élhetnének (ILLÉS S. 2007).

A kelet-közép-európai városok történelmi belvárosának leromlott állapota, és ez alól Budapest belvárosa sem kivétel, az államszocialista ideológia örökségével magyarázható (KOVÁCS Z.–SZIRMAI V. 2006). Amikor a külvárosi lakótelepek építése volt a városfejlesztés prioritása, a maga után vont a belváros amortizációját. Budapesten – a nyugat-európai nagyvárosok példájához hasonlóan – észlelhető, hogy a bevándorlók a leromlott belső övezetekben, rosszabbodó minőségű lakótelepeken vagy városkörnyéki negyedekben telepednek le. Ez egyrészt az ilyen típusú lakások olcsóságával magyarázható, másrészt azzal a ténnyel, hogy Budapest lakónépessége folyamatosan csökken leginkább a belvárosi kerületekben, ahol az idősödő korosztály átlagéletkora sokkal magasabb az agglomerációs területek átlagához képest.

A mobilitás elemzésekor azt is figyelembe kell vennünk, hogy a migráns általában egyedül indul útnak és csak akkor hívja családjának más tagjait is, ha sikerül letelepednie és valamennyire beilleszkednie a befogadó társadalomba. Ez a tendencia jellemző a kínai bevándorlóakra is: általában fiatal (20–40 év közötti) férfiakról van szó, akik egyedül érkeznek Budapestre, majd később a család más tagjai is utánuk jönnek. Demográfiai szempontból a kínaiak esetében az is megfigyelhető, hogy a nemek szerinti megoszlás kiegyensúlyozott: 2007-ben a Budapesten hivatalosan élő 7546 kínai közül 4111 volt férfi és 3435 volt nő (KSH, 2007).

A migrációs folyamatok következtében erősödő városi szegregáció enyhítését célozta meg az Európai Unió támogatáspolitikai reformja, a URBAN projekt, amely az élhető lakókörnyezet kialakítását és a bevándorlók esetében létfontosságú társadalmi beilleszkedést szolgálja. A főváros VIII. kerületének városrehabilitációs programja, a RÉV8 közvetett módon hatással van a kínai közösségre is, hiszen ez a kerület ad otthont a Budapesten élő kínai bevándorlók 18%-ának. Bevándorlásuk 2000 óta folyamatos, létszámuk 2007-re a hivatalos adatok szerint 1354 főre gyarapodott (KSH, 2007). Népes kínai közösséget találunk a X. (1729 fő), a XIII. (707 fő), valamint a XIV. (652 fő) kerületben is.

Az elmúlt húsz évben a budapesti belváros lakossága 80 ezer fővel csökkent, ennek következményeként, ahogy más európai nagyvárosokban

is, sok lakás megüresedett. Ezeket többnyire Budapestre érkező külföldi állampolgárok bérelik ki, akik – legalábbis a letelepedés első éveiben – jobban kedvelik a belvárost (a szolgáltatások, a hivatalok közelsége és a több munkalehetőség miatt), mint a peremkerületeket. A kínai közösség esetében a VIII. kerületi „Négy Tigris” piac és vonzáskörzetében létesített kereskedelmi egységek nagy számú kínai állampolgárt foglalkoztatnak, akik a munkahelyhez közel kerestek lakást.

Ám a magyar főváros esetében egy összetettebb geográfiai modellt figyelhetünk meg. Valóban igaz, hogy az „új migránsok” a központi „enklávóban” telepednek le, ugyanakkor a tehetősebb és magasabb iskolázottsággal rendelkező kínai bevándorlók másfajta térbeli társadalmi viselkedést tanúsítanak. A kínai befektetők és vállalkozók nem csak hogy „nem kedvelik” a belvárosi lakásokat, hanem megfelelő anyagi háttérrel rendelkeznek ahhoz, hogy a külső kerületekben házat vegyenek és családjukkal, a budapestiek példáját követve, zöldövezeti, kertés házba költözzenek.

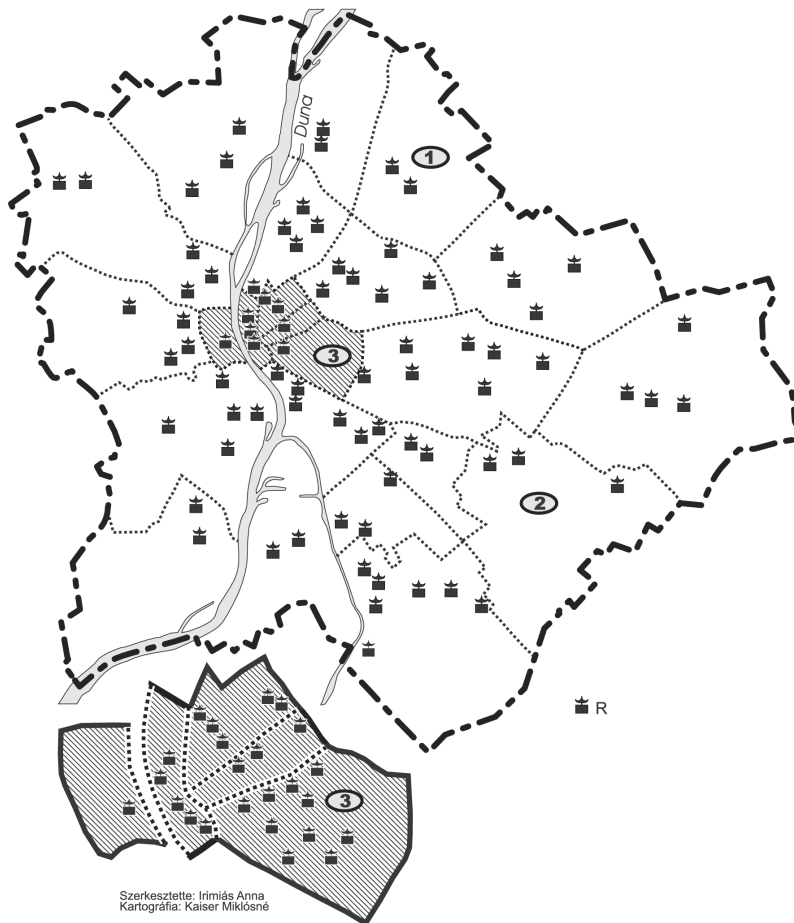
Kínai állampolgárok ingatlanvásárlásáról kevés adat áll rendelkezésünkre, ami részben azzal magyarázható, hogy a kínaiak, a nyugat-európai kolóniákhoz hasonlóan, elsősorban azt az ingatlant vásárolják meg, ahol kereskedelmi tevékenységüket folytatják (ILLÉS S.–MICHALKÓ G. 2005). Ugyanakkor saját megfigyelés alapján megállapítható, hogy a kínai bevándorlók szívesen vásárolnak kertés házat Budapest külső kerületeiben. A 77,6 ezer lakosú XVII. kerület esetében kimutatható, hogy a kínai bevándorlók száma évről évre nő: míg 2001-ben csak 39 kínai lakosa volt a kerületnek, addig 2007-re ez a szám 109-re duzzadt (KSH, 2007).

A kínai munkaadók

A Belügyminisztérium statisztikái szerint a Magyarországon legálisan, munkavállalási engedéllyel dolgozó külföldiek 7%-a ázsiai származású és kb. 4%-a kínai állampolgárságú.⁸ Ez az arány szinte elhanyagolható, de figyelembe kell vennünk, hogy a Magyarországon élő kínaiak általában mint üzletemberek és cégtulajdonosok dolgoznak, és a régebben itt élőknek már van bevándorlási engedélye, tehát nem szerepelnek ebben a statisztikában.

A kínai üzletek, éttermek és büfék a főváros urbanisztikai szerkezetén belül egy újonnan formálódott bevándorló közösség kézzelfogható és számbavehető bizonyítékai (2. ábra). Ezt azért tartom fontosnak kihangsúlyozni, mert a hivatalos adatok sokszor nyilvánvalóan pontatlanok és nem tükrözik a kínai bevándorlás valós mértékét.

⁸ www.bm.hu

2. ábra. A kínai bevásárlóközpontok és éttermek térbeli eloszlása Budapest kerületeiben (szerk. IRIMIÁS A. 2008). – Bevásárlóközpontok: 1 = Ázsia Center; 2 = Sárkány Center; 3 = Négy Tigris piac; R = éttermek. Forrás: KSH, 2007

Spatial distribution of chinese shopping centers and restaurants among districts of Budapest (ed. by IRIMIÁS, A. 2008). – Shopping centers: 1 = Asia Center; 2 = Dragon Center; 3 = Four Tigers Market; R = restaurants. Source: KSH, 2007

A fővároson belül megfigyelhető, hogy hatalmas, nem hasznosított, elhagyatott területek (mint pl. a MÁV Zrt. tulajdonában lévő VIII. és X. kerületi telephelyek, volt szovjet laktanyák vagy a szebb napokat látott ipartelepek) a kínai bevándorlók számára funkcionális terekké váltak.

A bevándorlás hajnalán, az 1990-es évek elején az olcsó „Made in China” tornacipőket, pólókat és pulóvereket a metró aluljárókban árusították a kínai boltosok. 1997 óta a kínai kis- és nagykereskedelmi árusítás központja a

VIII. kerületi, 3,6 ha-on elterülő Négy Tigris piac. Mivel a piacként bérbeadott egykori vasúti telephely a MÁV Zrt. tulajdona, ezért a terület infrastruktúrájának és a vasúti létesítményeknek közvetlen gazdasági funkciójuk van, amely növeli a terület kihasználtságát. 2006 decemberében a Négy Tigris piacon háromezer konténert számoltunk össze, ezek raktárként és üzlethelyiségként is szolgálnak. A síkátoros, tákolmány-standok között sétálva megfigyeltük, hogy minden standon van laptop vagy televízió, amin a műholdas adásnak köszönhetően a kínaiak nem maradnak le a CCTV műsorairól. Ebédidőben az eladók műanyag tányérból kanalazzák a kínai levest vagy rizst a stand előtt álldogálva. A kínaiak híresek a szerencsejáték szenvedélyükről, és ha nincs vevő szívesen kártyáznak vagy kockáznak, magas összegű tételekben is, amit a pulton felhalmozott pénz bizonyít.

Kínai üzletek és kínai boltok minden kerületben megtalálhatók. Sokszor olyan kereskedelmi egységek is kitesznek egy „kínai bolt” táblát a kirakatba, ahol egyébként semmi más nem utal az eladásra szánt termék származására és árára. Ebből arra lehet következtetni, hogy a „kínai áru” elnevezés Budapesten bizonyos vevőkört feltételez és a termék olcsósága elsődleges szempont. A Figyelő c. gazdasági szaklapnak a „Kínai negyed”-ről szóló cikke szerint a magyarok 2004-ben 21 milliárd Ft értékben vásároltak kínai terméket (Figyelő, 2005).

1993 óta a kínai üzletek nem csak megsokszorozódtak Budapesten, hanem egyfajta minőségi változáson is átmentek, tágasabbak és jobban berendezettek, mint néhány évvel ezelőtt. A rendelkezésre álló tér maximális kihasználtsága egyaránt jellemző a piaci standokra, a kínai boltokra és az Ázsia Center üzleteire. A nagy mennyiségű felhalmozott áru a kínai üzlet egyik jellegzetessége, ahol az áru a tér részévé válik, mint pl. az üzletek homlokzatára kiaggatott ruhák.

A kínai kereskedelem az „etnikai gazdaság”⁹ (*ethnic business*) fogalmával jellemezhető (ZANFRINI, L. 1998). A kínaiak szívesen alkalmaznak családtagokat, ismerősöket vagy ugyanabból a tartományból származó honfitársakat. Ugyanakkor a magyar munkaerőpiaci kontextusban megfigyelhető az a gyakorlat – ami nem jellemző a nyugat-európai kínai közösségekre – ti. hogy a kínaiak sok *magyart* alkalmaznak. A mindenféle terméket árusító boltokban általában magyar eladó dolgozik, a kínai éttermekben a felszolgálók – ugyanúgy, mint a kínai büfékben a pultoslányok – sokszor magyarok. A kínaiak foglalkoztatnak tolmácsokat, könyvelőket és ügyvédeket is, tehát a tercier szektor több szegmensében is fontos munkáltatói szerepet töltenek be. Megindult a kínaiak bekapcsolódása az alkalmi szociális gondoskodásba is. Többnyire karitatív szerepkörben segítenek a leginkább rászorultakon (1. kép).

⁹ Az „etnikai gazdaság” fogalmát az 1980-as évektől kezdve használják egy etnikai vagy bevándorló csoport tagjai által foglalkoztatott, munkaadó vagy önfoglalkoztató személyek csoportja által végzett gazdasági tevékenységre. Forrás: LETENYEI L. 2002. Helyhez kötött kapcsolatok. – Közgazdasági Szemle, 49. pp. 875–888.

1. kép. A Moszkva téren kínai önkéntesek ingyenebédet osztanak a rászorulóknak (A szerző felvétele)

Chinese volunteers serve free hot meals for poors in Moscow Square, Budapest (Photo taken by the author)

A XV. kerületi politikai és gazdasági megegyezéseknek¹⁰ köszönhetően létesített kereskedelmi központ, az Ázsia Center és China Mart – WEI, Li meghatározásával élve – az *ethnoburb* katalizátorai (WEI, L. 2007). Megfigyelése szerint az *ethnoburb* olyan funkcionális közösség, amely saját belső társadalmi és gazdasági szerkezet szerint működik. Az ilyen funkcionális jelleggel felruházott periférikus térségek a város szerkezetén belül nem elszigetelt közösségeket jelentenek, hanem ellenkezőleg, nyitott rendszereket alkotnak, amelyek tökéletesen beilleszkednek a nemzetközi információ- és kereskedelmi áramlá-

¹⁰ A magyar kormány külkereskedelmi stratégiájában kiemelkedő fontosságú a kínai-magyar gazdasági kapcsolatok megerősítése, amelynek előmozdítására Gyurcsány Ferenc 2007 szeptemberében Kínába utazott, hogy személyesen nyissa meg a „Magyar évadot”. Az aláírt megegyezések értelmében Budapest az EU és a Balkán piacára irányuló kínai termékek elosztó bázisa lesz és az Ázsia Center az informatikai és hi-tech termékeket forgalmazó cégek központjaként fog működni. A kelet-közép-európai térségben Magyarország Kína legfontosabb kereskedelmi partnere, az EUROSTAT adatai szerint 2006-ban 4307 millió euro összegre rúgott az importált áruk értéke. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal>.

sok kontextusába. A bevándorlók lakóhelyének és a kereskedelmi központok *ethnoburb*-bé formálódása folyamatosan alakítja át a régi, külső kerületek városképét és gazdaságilag dinamikus térségekké változtatja azokat.

Összefoglalás

A Magyarországon élő kínai közösséget megfigyelve megállapíthatjuk, hogy a népesség alacsony százalékát teszik ki a kínai bevándorlók. A hivatalos adatok szerint alig 10 000 kínai él hazánkban, ugyanakkor feltételezhetjük, hogy számuk háromszor többre tehető. Fialat munkaerőről és egy dinamikus közösségről van szó, amely nem terheli az ország szociális támogatási rendszerét, mivel a kínaiak általában saját orvosaikkal gyógyítatják magukat vagy fontosabb beavatkozások esetében visszatérnek Kínába.

A kínai kereskedők és piaci árusok sokszor a budapestiek által elhagyott területeket használják és a kínai bevásárló központok a város periférikus kerületeiben helyezkednek el. Természetesen a kínai éttermek és üzletek homlokzatának nem sok köze van a főváros építészeti stílusához, amely még büszkén magán viseli az Osztrák-Magyar Monarchia építészeti jegyeit, de egy McDonald's vagy egy Pizza Hut sem az urbanisztikai városkép ékei.

A kínai bevándorlók térbeli elhelyezkedését megfigyelve megállapítható, hogy a VIII., a X. és a XV. kerületek azok, ahol ez a bevándorló közösség a legnagyobb hatással volt a városkép és a kerület társadalom szerkezetének átalakulására. Magyarország csak néhány éve lett befogadó ország, ezért a területén élő külföldiek még nem jelentenek olyan mértékű és jellegű problémákat, mint pl. Franciaországban vagy Németországban. Viszont ha Budapestet és a Milánót hasonlítjuk össze, akkor a magyar főváros számára fontos következtetéseket vonhatunk le.

– Milánóban a viale Paolo Sarpi térségében csak kínaiak élnek, mert az olaszok fokozatosan elhagyták ezt a városrészt. Az üzletek és a lakások így vesztettek értékükből, amelyeket a tulajdonosok csak a kínaiaknak tudtak eladni vagy bérbe adni.

– Budapesten a VIII. kerületben hasonló átalakulás van folyamatban. A Népszínház utcában egyre inkább csak kínaiak laknak, és a Négy Tigris piac vonzáskörzetében is csak kínaiak dolgoznak (néhány török és vietnámi kereskedőt leszámítva).

Így a VIII. kerület a kínai közösség központja. Ha a kerület és a főváros vezetése nem hoz olyan döntéseket, ami a városi szegregációt megakadályozná, feltételezhető, hogy öt éven belül a Józsefvárosban még több kínai lakos lesz. A városszerkezeten belüli elhagyatott területeket a kínaiak leromlott állapotban is sikeresen ki tudják használni, de ez további amortizációt vonhat maga után.

A XV. kerület esetében viszont – a szélesebb látókörű kerületi vezetőknek köszönhetően – Újpalota és a kínaiak is profitálnak az együttműködésből. Az Ázsia Center (az osztrák STRABAG cég résztulajdona) színvonalas szolgáltatást képes nyújtani a vásárlóknak és a kereskedőknek egyaránt és a városképet sem csúfítja. A Kavicsos közti kínai-magyar kéttannyelvű általános iskola pedig elősegíti, hogy a Budapesten felnövő kínai generáció ne szenvedésként élje meg a magyar nyelv és tananyag elsajátítását. Ha Magyarország meg akarja erősíteni gazdasági és kulturális kapcsolatait Kínával, a területén felnövő kínai generáció jelenti azt a humán erőforrást, amely képes hidat építeni a két ország között.

IRODALOM

- ANDERSON, K.J. 1991. Vancouver's Chinatown: Racial discourse in Canada, 1875–1980. – McGill-Queen's University Press, Montréal.
- BENTON, G.–PIEKE, N.F. (eds.) 1998. The Chinese in Europe. – Macmillan Press, London.
- CAMPANI, G.–CARCHEDI, F.–TASSINARI, A. 1994. L'immigrazione silenziosa. – Edizioni della Fondazione Giovanni Agnelli, Torino.
- CARITAS 2006. Dossier statistico sull'immigrazione. – Caritas/Migrantes, Roma.
- CSABA L. 2006. Feltörekvő Európa. – Akadémia Kiadó, Budapest.
- CHIARLONE, S.–AMIGHINI, A. 2007. L'economia della Cina. – Carocci, Roma.
- DAWSON, R. 2002. A kínai civilizáció világa. – Osiris, Budapest.
- CHRISTIANSEN, F. 1997. Overseas Chinese in Europe: an imagined community? – University of Leeds, Leeds.
- CHRISTIANSEN, F. 1998. Chinese identity in Europe. – In: BENTON, G.–PIEKE, N.F. (eds.): The Chinese in Europe. Macmillan Press, London, pp. 42–63.
- CHUENYAN LAI, D. 1988. Chinatowns: Towns within the cities in Canada – University of British Columbia, Vancouver.
- CECCAGNO, A. 1998. Cinesi d'Italia. Storie in bilico tra due culture. – Manifestolibri, Roma.
- DÖVÉNYI Z. 2005. A Magyarországot érintő nemzetközi vándorlás néhány területi aspektusa. – Kisebbségkutatás, 14. 3. pp. 338–344.
- How to make China even richer? Special issue on China's reform tasks. – The Economist, March 25. 2006.
- ILLÉS S. 2007. Polgármesteri szemmel a turizmusról és a migrációról. – Comitatus, 17. 10. pp. 50–66.
- ILLÉS S.–MICHALKÓ G. 2005. Külföldiek a magyarországi ingatlanpiacon. – Kisebbségkutatás, 14. 3. pp. 345–352.
- KERESZTÉLY K. 1998. A kínai közösség Budapesten. – In: BARTA Gy. (összeáll.): Budapest – nemzetközi város. MTA, Budapest, pp. 203–221.
- Kínai Negyed. 2005. – Figyelő, 49. 12. pp. 26–44.
- KOVÁCS Z.–SZIRMAI V. 2006. Városrehabilitációs beavatkozások és a térségi társadalmi kirekesztés: a társadalmilag fenntartható városfejlődés budapesti lehetőségei. – Tér és Társadalom, 20. 1. pp. 1–19.

- MÉSZÁROS K. 2005. Kínaiak Európában. – www.terebess.hu/keletkultinfo/kinaieur
- NYÍRI P. 1994. Kínai élet és társadalom. – In: SIK E. (szerk.): Jönnek? Mennek? Maradnak? MTA, Budapest.
- NYÍRI, P. 1999. New Chinese Migrants in Europe: the Case of the Chinese Community in Hungary. – Ashgate, Aldershot.
- NYÍRI P. 2000. Párhuzamos globalizáció. – 2000. 12. Budapest.
- NYÍRI P. 2004. Új kisebbségek Magyarországon: a kínaiak. – Barátság, 10.
- POLONYI P. 2008. Kína rövid története. – Corvina, Budapest.
- RÉDEI M. 2007. Mozgásban a világ. A nemzetközi migráció földrajza. – ELTE, Budapest.
- REYNERI, E. 1979. La catena migratoria. – Il Mulino, Bologna.
- Shao Center, 2006. – Ohio University, www.overseaschineseconfederation.org
- TÓTH P.P. 2006. Bevándorlás Magyarországra. – Kisebbségkutatás könyvek, Lucius, Budapest.
- ZANFRINI, L. 1998. Leggere le migrazioni. – ISMU Franco Angeli, Milano.
- ZHONGQIANG, L. 2005. Szerencsevadászok. – Marco Polo, Budapest.
- WEI, L. 2007. Ethnoburb versus Chinatown: Two Types of Urban Ethnic Communities in Los Angeles. – Cybergeog, 10.